

Forum for Natur og Friluftsliv - Sør-Trøndelag

Sandgata 30, 7012 Trondheim

Tlf.: 91369378 E-post: sor-trondelag@fnf-nett.no

NVE
nve@nve.no

20.03.2012

Uttalelse om vindkraftanleggen på Stokkfjellet, Rensfjellet og Brungfjellet

Aktuelle planer i forhold til andre planer i Sør-Trøndelag

NVE har nå gitt konsesjon til 2,9 TWh vindkraft i Sør-Trøndelag hvorav 2,6 TWh ikke er endelig avgjort hos OED ennå. I tillegg har det blitt søkt om 690 MW i Snillfjord og Hemne kommune. Vi mener at de søknader som ligger inne hos NVE må få en endelig avklaring før vi arbeider videre med enda flere anlegg. Nesten alt dette er vindkraft som har blitt plassert i natur som var urørt før anleggene kom. Vi mener at man må prioritere energisparing, vindkraft i områder som allerede er påvirket av inngrep og oppgradering av vannkraft.

At det går mye urørt natur tapt av vindkraftprosjektene vises tydelig når man ser på endring av INON i Trøndelag på grunn av vindkraft. Om prosjektene på Fosenhalvøya blir realisert vil det gi et tap på 130 km² urørte naturområder registrert som inngrepsfrie naturområder i Trøndelag. Til sammenligning gikk det tapt 133 km² i Trøndelag i perioden 2003-2008. I sitt vedtak skriver NVE at de noterer at store urørte områder vil gå tapt, men ikke i et stort nok omfang at det kan være til hinder for å gi konsesjon. Vi stiller spørsmål om hvor store INON som må gå tapt for at regjeringens målsettinger om bevaring av urørt natur skal være et hinder for vindkraft.

Natur- og friluftslivsorganisasjonene i Trøndelag mener at dersom OED ikke gjør om NVEs vedtak om utbygginger på Fosen eller det blir gitt konsesjon til flere av anleggene i Snillfjord og Hemne så har Sør-Trøndelag tapt mer enn nok av urørt natur til vindkraft.

Man kan lese i meldingen fra TrønderEnergi at Midt-Norge har et stort kraftunderskudd og at prognoser sier at det vil bli enda dårligere i årene framover. Det finnes etter hva vi kjenner til i dag ikke noen målsetting om at alle regioner skal være selvforsynte med kraft. Derimot finnes det målsettinger om at alle regioner skal ha en sikker strømforsyning, hvilket kan ordnes på tre måter: Øke produksjonen, spare strøm og styrke ledningsnett. I Statnetts nettutviklingsplan kan man lese: "Statnett vil bygge en ny overføringsforbindelse inn til Sunnmøre fra overskuddområdet Sogn, en ny 420 kV ledning Ørskog-Fardal (Sogndal). Sammen med allerede gjennomførte nettforsterkningstiltak i og inn til Midt-Norge, vil ledningen gi en tilfredsstillende forsyningssituasjon for Midt-Norge." I tillegg til dette kan det bli en oppgradering av ledningen Klæbu – Namsos, fylkeskommunene skal se til at industrien sparer strøm, Sverige har ikke planer om å la kjernekraftverkene stå og det er på gang mye ny produksjon av strøm i regionen. Vi mener derfor at dagens underskudd i Midt-Norge ikke kan brukes som begrunnelse for å gi konsesjon for å bygge ut vindkraft.

Friluftsliv

Av alle anlegg i Sør-Trøndelag mener vi at Rensfjellet og Brungfjellet er de mest konfliktfylte for friluftsliv. De ligger i et populært turområde som i dag er urørt av inngrep unntatt noen hytter. Området ligger nær Trondheim som har små markaområder innenfor sine egne kommunegrenser, i forhold til statens friluftsråds normer for turområder for byområder. Derfor er Trondheim avhengig av at det finnes områder i tilgrensende kommuner. Blant annet har Brungmarka blitt pekt ut i Trondheim kommunes markaplan som et område som skal avlaste Bymarka og Strindamarka. Innbyggerantallet er sterkt økende både i Trondheim og kommunene rundt, hvilket øker presset på de små markaområdene. I tillegg vil blant annet områder som er villmarkspregede gå tapt om man bygger ut Brungfjellet og Rensfjellet.

Regjeringen har ved flere tilfeller gitt signaler at gjenværende urørte områder (INON) skal bevares. I tillegg til et generelt mål om å bevare gjenværende urørte naturområder er enkelte områder prioritert som viktigere enn andre:

1. **Villmarkspregede områder.** Villmarkspregede områder, områder lenger unna tekniske inngrep enn 5 km, vil bli sterkt berørt både på Rensfjellet og på Brungfjellet.
2. **Områder som ligger i områder som har lite urørt natur (INON) igjen.** Vi mener at dette oppfylles for turområdet Rensfjellet og Brungmarka da dette er områder som ligger på grensen mellom områder som har urørt natur og de områder rundt Trondheim hvor det ikke finnes INON-registrerte områder.
3. **Urørte naturområder (INON) som er viktige for friluftsliv eller biologisk mangfold.** Området er et populært turområde og det er i tillegg mange rødlistede arter, blant annet bjørn og gaupe som er meget sky og dermed avhengige av store urørte områder.
4. **Urørte områder som går fra kyst til fjell.** Dette er den eneste typen av prioriterte INON-områder som ikke går tapt om man bygger ut de aktuelle anleggene. Derimot kan de siste områdene i Sør-Trøndelag som oppfyller dette kriteriet gå tapt ved vindkraftutbygging. Blir det konsesjon til anleggene på Fosen eller i Snillfjord og Hemne har fylket allerede tapt store mengder av denne kategorien INON-områder og urørtsammenhenger.

Med tanke på ovanstående mener vi at NVE må fraråde TrønderEnergi og E.ON om å ikke arbeide videre med planene om vindkraftutbygging i turområdet Brungfjellet - Rensfjellet.

Vi mener at Stokkfjellet er mindre konfliktfyllt i forhold til friluftsliv enn mange andre anlegg. Vi stiller oss uansett skeptiske til anlegget før vi har sett det endelige utfallet på Fosen og Snillfjord. Om man bygger ut områder som har stor verdi mener vi at man må spare mange andre områder, selv om de har mindre verdi. Dette betyr ikke at det vil være mindre konfliktfyllt i forhold til biologisk mangfold. Blant annet mener vi at det å legge området tett innpå grensen til et naturreservat gjør anlegget mer konfliktfyllt. Selv om anlegget ikke nødvendigvis kommer i direkte konflikt med vernebestemmelsene så vil nære utbygginger ha negativ effekt på de som besøker reservatet for å oppleve naturen.

Utbyggerne skriver at området kan brukes akkurat som før. Rent juridisk kan man det, men opplevelsen blir sterkt redusert når landskapet endrer karakter, det blir risiko for

å bli truffet av iskast og det blir mye støy i et område mange søker seg til for å oppleve stillhet. I *Retningslinje for behandling av støy i arealplanleggingen* kan man lese: «Kommunen bør unngå å lokalisere nye støykilder slik at verdifulle stille områder forsvinner eller reduseres i omfang.» Videre kan man lese at all støy er uønsket i større upåvirkede naturområder. Selv om man gjør en ny definisjon av området når man bygget veiene og definerer det som «nærfriluftsområde» blir det mer støy enn hva det burde i være i slike områder i henhold til retningslinjene. Selv om man definerer det som en bypark som har en støy grense på 50-55 dB blir det for mye støy. Ser man på støysonekart fra andre anlegg kan man se at det er store områder som får mer enn 55 dB.

Mål for å bygge ut vindkraft

Vi har i dag to nasjonale målsettinger som kan være aktuelle for å bygge ut anleggene. Den ene er fornybardirektivet som innebærer at i 2020 skal 67,5 % av energien være fra fornybare energikilder. I 2008 var vi oppe i 62 % fornybar andel. Den andre nasjonale målsettingen er de grønne sertifikatene som skal gjøre at Norge sammen med Sverige produserer 26,4 TWh mer fornybar energi i 2020 i forhold til 2011. Disse to målsettingene må settes i sammenheng med hva som allerede er planlagt i Norge og Sør-Trøndelag.

Store vindkraftanlegg har fått konsesjon for å bygges og skal bidra til å oppfylle målene. Om ikke OED endrer konsesjonsvedtaket fra NVE vil dette innebære at kun ved hjelp av vindkraft i urørt natur, i eller på grensen til Sør-Trøndelag, vil en bare gjennom utbygginger i dette fylket komme ett prosentpoeng mot målet. Det er en stor andel for ett fylke. Fornybardirektivet setter også produksjon av energi opp mot energisparing. Skal vi ha plass til å bruke ikke konfliktfylte energikilder og energisparing for å oppfylle målet, kan vi ikke fortsette å gi konsesjon til vindkraft i urørt natur i det omfang som det er lagt opp til i Sør-Trøndelag de siste årene. Ser man på hele Norge ser man at NVE allerede har tildelt vindkraftkonsesjon som gjør at vi kun er 2,1 prosentpoeng fra å nå målet.

Også for grønne sertifikater skal planlagte anlegg i urørt natur i Sør-Trøndelag stå for en stor del av målet. NVE har gitt konsesjon til å oppfylle over ni prosent av målet gjennom vindkraft i eller på grensen til Sør-Trøndelag. Dette ble gjort allerede før sertifikatordningen startet, men det meste ligger inne til klagebehandling hos OED. Ser man på hele landet så har det blitt tildelt vindkraftkonsesjoner som er endelig avgjort på 4 TWh og like mye vannkraft. I tillegg kommer 4 TWh vindkraft og 1 TWh vannkraft som ikke er endelig avgjort (personlig kontakt med NVE). Dette betyr at Norge allerede nå har tildelt konsesjoner som skal oppfylle 30 % av det Norge og Sverige har satt som mål. Tar man med det NVE har gitt konsesjon til, men har blitt påklaget er det nesten halvparten av vårt mål.

En del av anleggene kommer ikke bli realisert på grunn av at økonomien ikke var så god som man håpet når søknaden ble sendt inn. Grunnen til dette kan for eksempel være at det blir for mange grønne sertifikater og for mye strøm på markedet. Statistikken sier uansett at vi har gode muligheter å nå målene, selv om NVE tar større hensyn til naturverdier framover. Det er fortsatt flere år igjen til målene skal være nådd og man skal legge til vannkraft, biobrensel og (for fornybardirektivet) energisparing. Dette betyr ikke at vi mener at man absolutt ikke skal overoppfylle de mål man har satt opp. Vi er positive til en overoppfylling av målene om den kan gjennomføres uten store konflikter med naturverdier og i stor grad erstatter bruk av fossil ener-

gi, ikke kommer i tillegg. Derimot mener vi at man i større grad må vektlegge mål om bevaring av natur og at mål om fornybar energi som snart har blitt nådd ikke skal legges stor vekt. Ved seneste revideringen av rødlista var det flere arter som ble forflyttet til en kategori som har høyere trusselgrad enn hva som ble flyttet motsatt vei. Legger man dessuten til de mål vi har om bevaring av inngrepsfri natur mener vi at det blir enda viktigere å be utbyggerne om å ikke fortsette utredningen av anleggene.

Utredningstemaer

Hvordan overensstemmer anlegget med nasjonale, regionale og lokale mål?

Man må utrede hvordan anlegget stemmer overens med politiske mål som er forutsatt. Her er noen av de mål, konvensjoner og annet som man må vurdere i forhold til målene man har for å øke produksjonen av vindkraft:

- Norge har som mål å stanse tapet av inngrepsfri natur. I Stortingsmelding nr. 58 (1996-97) "Miljøpolitikk for en bærekraftig utvikling" legger myndighetene stor vekt på at den enkelte sektor og kommune må ta et ansvar for å bevare naturen. Energisektoren har nasjonalt sett vært årsak til 40 % av tapet av inngrepsfri natur i perioden 2003-2008. Skal energisektoren ta sitt ansvar, må man slutte å legge vindkraft i urørte områder og isteden plassere den i områder hvor det allerede er inngrep. Skoger med skogsbilveier, jordbruksområder, langs veier og industriområder med gode vindforhold burde utredes for utbygging framfor urørte naturområder.

- Norge har skrevet under Bonnkonvensjonen som forplikter oss til å ta til vare trekkende arter. Man må utrede om fuglearter som trekker over områdene og er beskyttet av Bonnkonvensjonen blir berørt.
- Norge har undertegnet Nagoya-protokollen. Den forplikter oss til å stanse tapet av det biologiske mangfoldet innen 2020.
- Soria Moria-erklæringen slår fast at reiseliv skal være et nasjonalt satsningsområde. Se mer om dette lenger ned.
- I henhold til Bernkonvensjonen skal vi ta vare på truede arter og deres leveområder.
- Vi har en fylkesdelplan som sier at vi ikke skal ha mer enn 3 TWh vindkraft i fylket. Den grensen er snart nådd. Dessuten sier fylkesdelplanen at vi i første hånd skal ha vindkraft langs kysten, ikke før både Fosenhalvøya og områdene rundt Snillfjorden er forkastet skal vi se inn mot land. Fylkestinget har fattet et vedtak om at vi også må se inn mot land og at vi skal ta bort den øvre grensen. Om det nye vedtaket skal gjelde over fylkesdelplanen er vi meget kritiske til behandlingen av saken. Det nye vedtaket ble fattet uten noen form for mulighet til medvirkning, men fylkesdelplanene har vært på høring og gitt oss mulighet å gi innspill. Selv om man godtar endringene er det en del i planen som taler mot å bygge ut både Brungfjellet og Reinsfjellet. Følgende sitater er hentet fra fylkesdelplanen.
  - *"Vindkraftutbyggingen skal skje på en måte som i størst mulig grad tar vare på naturkultur- friluftsliv- og reiselivsverdier i landsdelen som helhet."*

- ”Reduksjon av inngrepsfri villmarkspregede områder bør i størst mulig grad unngås. Særlig langs kysten er slike inngrepsfrie områder en mangelvare.”
- ”Spesielt i nærhet av befolkningskonsentrasjoner bør det ses til at det er større uberørte områder, egnet for friluftsliv.”

De mål man har satt opp for å bygge ut mer energi må settes opp mot målsettingene som taler mot en utbygging.

Visualisering

Dersom det åpnes for at utbyggere kan gå videre med planlegging av de aktuelle anleggene må det lages visualiseringer fra flere ulike retninger for å vise hvor synlige anleggene vil bli. Dette skal ikke kun være fra ulike bebygde områder nede i daler langt fra området, men også fra populære friluftsområder. Man må vise bilder av hvordan de som driver med friluftsliv i områdene, som driver med jakt, går på ski eller til fots, osv. vil oppleve anleggene. Hvordan ser det ut om man står midt i vindkraftanlegget på Rensfjellet og ser mot Brungfjellet. Det er ikke nok å ta med infrastrukturen som hører til anlegget for å vise skala i bildene. Veier i et vindkraftanlegg er omtrent 5 meter brede i tillegg til grøfter. Det er bredere og langt mer omfattende anlegg enn hva de fleste tror transportveiene på fjellet trenger å være. Dessuten er vindturbiner større enn hva folk flest tror. Derfor er det lett å undervurdere størrelsen på inngrepene om det i landskapsframstillingene ikke legges inn mennesker, biler eller annet som gjør det mulig å oppfatte dimensjonene på de inngrep som vil bli nødvendige for å gjennomføre vindturbinutbyggingene. Dessuten må man ta med skjæringer og fyllinger som blir omfattende på grunn av store krav til stiv linjeføring fordi lange konstruksjoner skal transporteres.

Friluftsliv

Med friluftsliv er det viktig å ikke blande begreper. I mange KU for vindkraftanlegg er det argumentert med at en utbygging av veier vil gjøre det lettere å ferdes for friluftslivet i utbyggingsområder for vindkraft. Ut fra dette konkluderes det med at konsekvensen blir mindre for friluftsliv enn hva den egentlig er. Utgangspunktet for faglige drøftinger av virkninger må være at friluftsliv utøves i naturområder som primært er uten tyngre inngrep og at inngrep virker negativt på friluftslivsopplevelsen. Det gjelder særlig for de typer friluftsliv som søker til områder som her er aktuelle for utbygging.

For friluftslivsutøvelse som er avhengig av eller søker til mer tilrettelagte områder med gode stier eller turveger så gjelder det generelt at veier anlagt for vindkraftutbygging ikke er utformet eller lagt på en måte som gjør det attraktivt å gå der. De må være brede og ha en stiv linjeføring, så den naturtilpassing som er forutsetningen for at veier skal kunne oppleves som attraktive er ikke mulig å oppnå.. Direktoratet for naturforvaltning, som er det direktoratet som har fagansvar for friluftsliv, har sagt at turer i vindkraftområde ikke kan karakteriseres som friluftsliv.

For å få en bra utredning av områdenes verdi for friluftsliv må det for områdene for utbygginger og veiforbindelser utredes ved metoder i henhold til DN håndbok 24-2003, evt. kan forenklete metoder etter håndbok 25-2004 for tilgrensende områder.

Man må se på hvordan høstbare arter påvirkes av vindkraftanleggene. Områdene brukes i dag til jakt og en minsket tilgang på høstbare arter vil få negative konsekvenser for jakten i området. Selv om man finner ut at bestanden av de fleste artene ikke påvirkes negativt betyr ikke dette at jakten er like bra som tidligere. Det er få som jakter for å ”fylle fryseren med mat,” de fleste jakter for naturopplevelsen.

Angående iskast må man ikke kun se på hvor stor risikoen er for å bli truffet. Man må også se på hvor stor del av året en turgåer føler seg utestengt fra anlegget på grunn av risikoen for iskast. Når man møtes av et skilt som advarer for iskast føler man seg utrygg og ikke velkommen i området. Om man tar risikoen og går inn i anlegget påvirker det opplevelsen.

Det er vanlig i konsekvensutredninger å skrive at risikoen for en turgåer å bli truffet av iskast er ubetydelig, men samtidig er risikoen så stor at de som arbeider i anlegget må ta forhåndsregler. Man må også tenke på at en person som arbeider i anlegget vet mer om iskast enn folk flest. Møtes man av et skilt som forteller at vinterstid finnes det fare for iskast innebærer dette at turgåere generelt vil holde seg unna området hele vinteren og deler av både vår og høst.

Biologisk mangfold

Man må både innhente eksisterende kunnskap om naturmangfoldet og gjøre inventeringer av området. Det er ikke nok med kun noen få feltdøgn i hvert område. Å kartlegge forekomster av dyr, planter og kryptogamer tar flere dagsverk for områder av slik størrelse. Det er også viktig å spre kartleggingene over flere dager for å øke muligheten å se fugler som kan være vanskelige å se om det er dårlig sikt og ikke er framme alle dager. Flere av de store rovdirene er blitt sett i områdene. I henhold til naturmangfoldloven skal beslutninger bygge på kunnskap om naturmangfold. Om det ikke foreligger kunnskap, men kan forventes at det er store naturverdier i området, må føre var prinsippet gjelde. Finnes det ikke relevant forskning om hvordan de store rovdirene påvirkes, må man fremskaffe den kunnskapen før NVE fatter en beslutning om å gi konsesjon. Om dette blir for dyrt, må føre var prinsippet gjelde.

Det er ikke kun arter som er ført opp på Rødlista for arter som må forutsettes kartlagt spesielt. Også naturtyper fikk en rødliste i 2011. At det foreligger gode oversikter over både arter og naturtyper medfører at det er lettere å gjøre en utredning av naturmangfold som kan bli ødelagt av en aktuell utbygning.

Man må vurdere sumvirkningen på naturmangfoldet av anleggene. NVE har i de fleste tilfeller avvist våre krav om utredning av sumvirkninger med at det er for vanskelig å utrede. I Snillfjord ble det gjennomført et halvhjertet forsøk å imøtekomme vårt krav med en diskusjon rundt hvor mange rovfuglerevir som får mer enn et anlegg i seg. Det er ikke antall anlegg i hvert revir som man må ha oversikt over for å fatte en beslutning om man skal bygge anlegget eller ikke. Man må bl.a. utrede hvordan en utbygging vil påvirke utviklingen av bestander av ulike arter og en må se på sumvirkninger av at flere anlegg og andre typer anlegg samlet kan påvirke bestandene. Dette gjelder f.eks. både for truede fuglearter og pattedyr som gaupe og bjørn og områdene disse artene er avhengige av. I Veileder for Naturmangfoldloven kan man lese at man må fremskaffe mer kunnskap i en sak om:

- ⤴ Tiltaket i stor grad berører naturmangfold
- ⤴ Tiltaket er omfattende og berører naturmangfold
- ⤴ Naturmangfoldet som berøres antas å være truet eller nær truet
- ⤴ Naturmangfoldet som berøres antas å være endemisk eller en ansvarsnaturtype eller ansvarsart for Norge
- ⤴ Norge har internasjonale forpliktelser til det naturmangfoldet som antas å bli berørt
- ⤴ Det er usikkerhet om effekten av påvirkninger på dette naturmangfoldet
- ⤴ Tiltakshaver er profesjonell
- ⤴ Det er store økonomiske interesser i utfallet av saken

Unntatt fjerde og femte punkt vil alle disse punktene være relevante i denne saken. Fjerde og femte punkt kan bli relevant når vi vet hvilke arter som finnes i områdene. Vi mener derfor NVE må kreve at det innhentes kunnskap om hvordan samlet belastning for alle anleggene vil bli.

Det er ikke kun arter som jevnlig holder til på stedet som må undersøkes, mange fuglearter trekker over fjellene. I en undersøkelse fra Horns Rev i Danmark viste det seg at ærfugler bruker 0,5 – 0,7 % mer energi på å fly rundt anlegget (J.Rydell med flere, 2011 *Vindkraftens påverkan på fåglar och fladdermöss – Synteserapport*). Det er lite om man kun ser på det anlegget, men må de passere mange anlegg kan det bli stor effekt under en periode i fuglenes liv da de har små marginer. Etter hva vi kjenner til nå før vi har en KU med mer informasjon er dette den største konflikten mellom Stokkfjellet og naturverdier.

Urørte naturområder

Man må ikke kun se på hvor mye urørt natur kartlagt som inngrepsfrie områder, INON-områder, som går tapt av dette prosjektet, men også se dette i forhold til hvor mye som har gått tapt regionalt og nasjonalt. Dette må man se på både i forhold til alle tap av inngrepsfri natur på grunn av energisektoren. Problemet med forvaltning av inngrepsfri natur er ofte at man kun ser på enkelte inngrep uten å se på helheten. Med tanke på hvor lite urørt natur som gjenskapes må det til en kraftig reduksjon i tap av INON om vi skal ha inngrepsfri natur i fremtiden.

Verdiskapning

Man må ikke kun se på den positive verdiskapningen som energiprojektet gir, men også på hvor mye som går tapt. Hvordan påvirkes reisenæringen? Er Selbu en attraktiv hyttekommune med tre store vindkraftanlegg i hyttenes turområder? Blir det dårligere salg av jaktkort på grunn av lavere bestand og dårligere kvalitet på naturopplevelsen? Også andre spørsmål som kan bidra negativt må også med i utredningen.

Reiseliv og turistnæring

I de fleste KU kan man lese at det vil komme en del turister som ønsker å se på anlegget. Med tanke på at det på NVEs oversikt over vindkraftkonsesjoner er 55 prosjekter som har fått konsesjon, så stiller vi oss tvilende til om dette kan brukes som et argument for vindkraft i de aktuelle områdene. Det er etterhvert ikke noe savn i noen del av Midt-Norge at vindkraftområder ikke kan ”oppleves”. Når det er aktuelt at disse anleggene skal stå ferdig, vil det med stor sannsynlighet være vanlig med vindkraftanlegg i Norge.

Naturresurser

Man må ta med jakt blant de naturresurser som kan gå tapt.

Nettilknytning

Samme temaer som skal utredes for vindkraftanlegget må også utredes for nettilknytningen. Det gjelder også tap av INON, påvirkning på biologisk mangfold og konsekvenser for friluftsliv som følge av nødvendig ledningsutbygging.

Tilbakeføring av området

Det må lages en detaljert plan for hvordan området skal tilbakeføres til naturen etter at konsesjonene har gått ut. Dette er viktig for å bevisstgjøre utbygger på hvordan veier og turbiner skal plasseres for å lage minst mulig skade og gjøre det letteste mulig å oppnå en god tilbakeføring. Noen prinsipper som man må følge er:

- ⤴ Infrastruktur må ikke legges på berg. Om dette ikke er mulig å unngå, må man legge til rette for at man ved nedleggelse kan dekke over sporene med løsmasser som revegeteres. Sprengningsarbeid må i størst mulig grad unngås. Om det skal skje må det allerede i utbyggingsfasen legges til rette for at det skal være mulig å lage naturlige terrengformer når anlegget legges ned. Veier bør legges på fylling isteden for å sprengne skjeringer i fjell.
- ⤴ Jord som fjernes for å lage plass for infrastruktur må lagres for å kunne brukes til å dekke over infrastrukturen ved nedleggelse.
- ⤴ Revegetering må skje så snart det er mulig. Blant annet kan deler av grustak revegeteres når alle veier er på plass. Revegetering bør primært gjennomføres ved å legge tilbake overflatedekke eller å spre jordsmonn fra overflatedekke, etter de metoder som er utviklet for dette i samarbeider mellom naturvitenskapelige fagmiljøer og bl.a. utbyggingssektorer innen transport og forsvar.
- ⤴ Man må i størst mulig grad unngå å legge infrastruktur på myr. Dette fører til utslipp av klimagasser og myren kan ikke tilbakeføres. Om man må legge infrastruktur på myr må man legge til rette for at vegetasjonen kan se naturlig ut når den legges ned og at dreneringsforhold og grunnvannssammenhenger ikke avskjæres.

Klima

Det sterkeste argumentet for utbygning av vindkraft er at det bidrar til å redusere utslippene av klimagasser. Fremfor alt er det å erstatte kullkraftproduksjon i andre land som er vindkrafttilhengernes fremste argument for utbygging av vindkraft i Norge. At energien som trengs for å produsere en vindturbinen tilsvarer tre måneders energiproduksjon for vindturbinen når denne ligger på et godt sted, er et vanlig argument for at vindkraftutbygging virkelig kutter klimagassutslipp. Vi mener at det må på plass mer detaljerte studier om hvor store kutt utbygginger bidrar til. Et fullstendig klimaregnskap må inneholde:

- ⤴ Økt utslipp på grunn av økt energibehov for å produsere turbiner og transport.
- ⤴ Prosessutslipp som følge av blant annet stål- og sementproduksjon.
- ⤴ Endret arealbruk, herunder minsket binding av karbon i myr og skog hvor man legger infrastruktur.
- ⤴ Økt forbruk av energi som følge av at bedre energitilgang gir lavere energipris og minsket vilje blant politikere til å innføre strømsparingstiltak når energitilgangen er god.
- ⤴ Tap i ledningsnettet.
- ⤴ Hvilke energikilder som blir erstattet når det kommer mer fornybar energi inn i systemet.

Det finnes i dag rapporter som tar for seg de to første punktene, men vi kjenner ikke til noen om de siste som er minst like viktige. Å lage en troverdig studie om dette kan være krevende. Men fordi dette er et opplegg som ikke bare bør av interesse for Trønderenergi og E.ON i denne saken, men av generell interesse for hele kraftbransjen, bør slike fullstendige klimaregnskaper gjennomføres og generelt legges til grunn

Avbøtende tiltak

Avbøtende tiltak skal nevnes i utredningen og det skal legges til grunn faglige vurderinger og begrunnelser i tilfeller der avbøtende tiltak forkastes.

Samlet vurdering

Når tre anlegg behandles samtidig mener vi at de må settes opp mot hverandre på samme måte som adkomstveier settes opp mot hverandre i en KU. En uavhengig konsulent må gå igjennom konsekvensutredningene og rangere konfliktnivået i forhold til ulike temaer så det er lettere å se hvilket anlegg som gir størst påvirkning på friluftsliv, biologisk mangfold, kulturminner med mere.

Sammendrag

Natur- og friluftslivsorganisasjonene i Trøndelag anbefaler at NVE ber tiltakshaverne om ikke gå videre med sine søknader om å bygge ut vindkraft på Brungfjellet og Rensfjellet. Organisasjonene mener det foreligger nok kunnskap om de store verdiene disse områdene inneholder og den viktige funksjon de har for friluftslivet som vil gå tapt om man bygger ut Rensfjellet og Brungfjellet, til at en ikke må gå videre med planlegging. Vi mener at saksbehandlingen med Stokkfjellet må vente til at anleggene i Snillfjord, Hemne og Fosen er ferdigbehandlet og mener at det blir mange konsesjoner langs kysten må man også råde TrønderEnergi om å ikke bygge ut på

Stokkfjellet. Vi er også skeptiske til å bygge ut Stokkfjellet, framfor alt med tanke på trekkende fugler.

Staffan Sandberg
Fylkeskoordinator
Forum for Natur og Friluftsliv Sør-Trøndelag

Uttalelsen støttes av: FIVH-Trondheim, Naturvernforbundet i Sør-Trøndelag, Norges Jeger og Fiskerforbund i Sør-Trøndelag, Norsk Botanisk forening Trøndelagsavdelinga, Norsk Ornitologisk Forening avdeling Sør-Trøndelag, Syklistenes Landsforening, Trondhjems Turistforening, Trondheim Turmarsjforening og WWF Midt-Norge.

Kopi:

Fylkesmannen i Sør-Trøndelag
Sør-Trøndelag Fylkeskommune
Direktoratet for Naturforvaltning
Trondheimregionens Friluftsråd
Selbu kommune
Klæbu kommune
Melhus kommune